

1. Sammanfattning

Statens fastighetsverk förvaltar fastigheter som ägs av Svenska staten. Ett stort antal av dessa är statliga byggnadsminnen och Statens fastighetsverk har som mål att upprätta ett vårdprogram för vart och ett av dessa. Ett vårdprogram är ett program med mål och riktlinjer för förvaltningsarbetet.

Vårdprogrammet skall vara till hjälp för förvaltningspersonalen att agera i enlighet med objektets definierade behov och förutsättningar, såväl vid stora förändringar som i det kontinuerliga drift- och underhållsarbetet.

Vårdprogrammet för de statliga byggnadsminnena Oxenstiernska palatset och det Beijerska huset har tagits fram i flera omgångar. Den föreliggande versionen är en revidering och omarbetning av programmet som togs fram 1996-98 av Andreas Heymowski och Gunilla Skoog-Jägbeck, HOS arkitekter AB. Revideringen har genomförts i samarbete mellan HOS arkitekter AB, genom

Axel Oxenstierna
Gustavsson 1583-
1654.

byggnadsantikvarie Kristin Bååth och Sundqvist Antikvarier genom byggnadsantikvarie Anna Sundqvist. Fastighetsförvaltare Carl-Gunnar Andersson och kulturarvsspecialist Hélène Hanes har kontinuerligt bidragit med synpunkter på innehåll och form.

Statsmannen Axel Oxenstierna bygger stadspalats

Statsmannen Axel Oxenstierna ligger bakom en lång rad förändringar av det svenska 1600-tals samhället som under en lång tid kom att forma och påverka Sverige tex grundlade han många institutioner som tex länsindelningen och postväsendet. 1653 påbörjande han bygget av det som troligen var tänkt som ett stort palats åt sig själv på sin tomt alldeles invid slottet Tre kronor. Han hade under många år planerat för ett värdigt stadspalats men tidigare planer hade gått i stöpet. Originalhandlingarna för bygget är förgångna och vem som har skapat den för tiden mycket märkliga byggnaden har varit omdiskuterat. Sedan 1930-talet finns dock en teori som menar på att det bör ha varit Jean

de la Vallée. Han stod kungamakten nära och fanns tillhands i Stockholm vid tiden. De tydliga italienska influenserna med starka släktdrag till senrenässanspalatsen i Rom tyder på en berest person, vilket de la Vallée var ett av få exempel på i tidens Stockholm.

Axel Oxenstierna avled redan 1654 och bygget kom att administreras och ledas av hans yngste son Erik Oxenstierna. När också sonen avled i en ålder av ringa 32 år, 1656, avstannade bygget. Det som i dag utgör palatset har antagits utgöra endast en flygel av hela den tänkta anläggningen.

Palatset kom istället att genom århundradena användas för olika kungliga och statliga ändamål. Den första på plats var den nygrundade Rikets Ständers Bank (Riksbanken), 1668. Under många år var också kungens pager inrymda i mezzaninvåningarna samtidigt som olika myndigheter flyttade ut och in. Från och med 1820-talet användes byggnaderna enbart för kontorsändamål. 1918 hade administrationen expanderat så till den grad att man inte längre fick plats i byggnaden. Staten inköpte då grannhuset, Beijerska huset och kunde på så vis utöka utrymmet.

Generalpostmästare von Beijer inrättar postkontor

Beijerska huset har en längre och brokigare historia än sitt grannhus. I källaren finns medeltida valv och gårdens murar har tolkats som delvis medeltida i flera plan. Generalpostmästare Johan von Beijer köpte tomten vid Storkyrkobrinken 1642. Gatubreddningen av Brinken genomfördes 1652 och det var två mycket små tomter som stod tillbuds. Om Beijer lät uppföra ett eller två hus på tomterna är oklart. Men från och med 1667 finns belägg för endast en byggnad.

I huset inrymde Beijer ett av Sveriges första postkontor (det absolut första låg vid Stortorget) och lokaler för administrationen såväl som sin egen bostad. Det var vid den här tiden mycket vanligt att höga tjänstemän inte skilde på bostad och ämbetslokaler. När de märkliga stenornamenten på gården har tillkommit eller när och i vilket sammanhang tak- och väggmålningarna har skapats är okänt.

När posten lämnat huset på 1680-talet kom det att nyttjas som ett tämligen sedvanligt hus för Gamla stan. I bottenvåningarna fanns

handelsbodas och lokaler och i de övre våningarna och på gården fanns det bostäder. Med tiden ökade antalet bostäder i takt med att huset byggdes på och om i flera omgångar. Sedan 1918 är huset hopbyggt med grannpalatset genom att öppningar tagit upp mellan husen.

Förvaltningsmål

Oxenstiernska palatset är ett tidigt svenskt exempel på arkitektur inspirerad av senrenässanspalatset i Rom. Byggnaden har höga arkitektoniska kvalitéer. Palatset innehar därmed en särställning inom den svenska byggnadskonsten och arkitekturhistorien. Palatset utgör en av få förverkligade delar av Jean de la Vallées planer för slottet Tre kronor och dess omgivningar.

Oxenstiernska palatset ska bevaras så att dess särställning som arkitekturhistoriskt monument består. Det innebär att fasaderna mot såväl gata som gårdsrum skall bevaras på en i det närmaste konserverande nivå. Ombyggnader av exteriören skall inte förekomma.

Invändigt bevarar palatset äldre planlösningar och rumstrukturer som är av vikt för att byggnadens autenticitet skall bevaras och dess historia skall kunna utläsas också i framtiden. Men också byggnadens murverk och stomme bidrar på ett väsentligt sätt till kunskapen om husets historia liksom detaljer i form av beslag och snickerier m.m. Spår från olika tidsepoker skall respekteras som förmedlare av byggnadens långa historia.

Beijerska husets främsta kulturhistoriska värden består i den väl bevarade gådsarkitekturen med sandstensornamentik och arkader från 1600-talet. Invändigt finns bemålade trätak och en väggmålning från 16- resp 1700-tal.

Gårdsfasaderna skall bevaras i detalj och stenen skall kontinuerligt besiktigas av konservator. Åtgärder på byggnadens gatufasader skall präglas av stor omsorg. Den äldre planlösningen skall bibehållas och trapphuset bör hållas öppet utan avskiljande dörrar. Interiört måleri skall vårdas och besiktigas kontinuerligt.

Kontorsändamålet har bedömts som lämplig användning för båda byggnaderna då det innebär minsta möjliga mängd nya installationer i form av toaletter, kök, hissar osv

Husen skall så långt som det är möjligt göras tillgängliga för människor med funktionshinder.

Levandegörande är en väsentlig del av Statens fastighetsverks uppdrag och Oxenstiernska palatset och Beijerska huset skall levandegöras i första hand genom informationsinsatser.

Detaljer som snickerier och beslag vittnar om en byggnads långa historia. Foto HOS Arkitekter AB.

Byggnadernas skall skyddas från slitage och kontinuerligt underhållas med material och metoder anpassade efter byggnadernas särart. Åtgärder skall ha ett långsiktigt perspektiv och alltid hålla minst samma kvalitet som originalet. Större åtgärder skall föregås av samråd med arkitekt och kulturarvsenheten på SFV liksom i de fall åtgärder strider mot skyddsföreskrifterna prövas av RAÄ.

Trapphusen bör så långt som möjligt hållas fria från avgränsande dörrpartier. Foto Åke E:son Lindman